

2

Bodrum'dan Knidos'a

MAVİ YOLCULUK

Şadan GÜKOVALI

Halikarnas Balıkçısı'nın denize ~~çaldığı~~ maya tuttu: Mavi yolculuklar, tatilden öte, bir yaşama biçimine dönüştü. Her yıl, "mavi tarlada ak güvercin" örneği yüzen binlerce tekneyle on binlerce kişi mavi yolculuk yapıyor. Genellikle Bodrum'dan denize açılan mavi yolcular, zaman ve nakit bütçelerinin elverdiği ölçüde Knidos'a, Marmaris'e, Fethiye'ye, Antalya'ya kadar uzanıyor - lar.

Biz de, Balıkçı Baba'nın izinde, birkaç diapositifin eşli ğinde kısa bir mavi yolculuğa çıkmak diledik sizinle.

MERHABA BODRUM!

Kaptanımız kumanya düzerken, bahar meltemleri ülkesi, Kar ya'nın bayındır başkenti Bodrum'da birkaç yere uğrayalım.

İşte, ilçenin 4 km batısında, Saldırşah Türbesi yanında, Bodrum kalebentliği sırasında "Halikarnas Balıkçısı" olan Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın yattığı yer. Mezarı hâlâ yapılmamış. Ne gam! "Çiçek olur mezarımı süslerim" diyen Aşık Veysel gibi Balıkçn da derdi ki:

-Ben ölünce kendime değil, toprağa lâzımım. Toprak beni ister lâle yapar, isterse diken...

Bodrum'un kuzeybatı yukarısında antik tiyatro. Antik tiyatroları, "kentin, halkın dilinden konuşmak için açılmış ağız"na benzetenlere hak verdiriyor.

Onun aşağısında, ilkçağın yedi harikasından Mausoleion; yani, Kral Mausolos'un anıt mezarı. Yaslı Kraliçe II. Artemisia'nın, kocasının anısını ölümsüzleştirmek için yarattığı başyapıt. Bu görkemli mezarın başlıca buluntuları British Museum'da bugün.

Aşağıda, Bodrum'un ayça biçimindeki iki limanını birleştiren yarımada üzerinde Bodrum Kalesi. İlk Rodos şovalyelerine karargâh, daha sonra sürgünlere hapisane olan kalede, ~~şu gün~~ dünyanın sayılı sualtı eserleri müzelerinden biri varx bugün. Halûk Elbe'nin kurduğu Müze, Oğuz Alpözen'in müdürlüğünde her geçen gün zenginleşiyor, düzenleniyor, canlanıyor.

} AÇ KOYNUNU GÖKOVA!

Sorunlarımızı karada bırakıp, atlıyoruz tekneye; açılıyoruz denize. İşte, tepesinde antik bir tapınağın yeri, eteğinde ilıca ve plajlar bulunan ilkçağın Arkonnesos'u Karaada.

Mavi yolculuğun ilk durağı Orak adaları arasında, denize girmek için mola veriyoruz. Pruvamız, yeniden dalgaları aşmaya başlıyor. Artık, "hedef ve rotamız, arzu ve heveslerimiz". Solda Çökertme'yi görünce bir türkü tutturuyoruz:

"Çökertme'den çıktım da Halilim aman başım selamet
Bitez de ~~Y~~alısına varmadan aman koptu kıyamet
Arkıdeşim İbram Çavuş Allah'ıma emanet
Burası da Aspat değil Halil'im, aman Bitez Yalısı
Yüreğime ateş saldı aman kurşun yarası..."

Bakıyoruz, solumuzda, termik santral tartışmaları dolayısıyla adı dillerden düşmeyen Türkevleri. Az ilerisinde Ören var ki; burda, Keramos öreni var. Keramiğin anayurdu sayılan bu kent, ilkçağda adını Gökova Körfezine de vermiş.

Akbük'e selâm, Gökova Körfezini kuzeyden kıyılamaya devam. Körfezi de kuzeyden Marçal ve Kıran dağları kıyılıyor:

"Buranın dağları, tavuk kümesinden çıkmış gibi evcil şeyler değildir. Hırlayan dağlardır, pars yapıcı dağlardır. İrtifa orda adeta çığlık olmuştur. Denizdeyseniz, kayıktaysanız yani, dağa ardınızı dönmeye korkarsınız; uçurum pattadak üstünüzü yıkılıverecek sanırsınız."

Turnalı, Kıran kıyısı, Çınar koyu derken, kendimizi Gökova İskelesinde buluyoruz. Burada bir Koç-Tuğ şilebi krom, bir Kara deniz teknesi kereste yüklüyor. Hazır gelişken buraya, çıkalım diyoruz karaya. Akyaka yoluna düzülüyoruz. Solda "Alageyik Üretim Çiftliği", sağda, Eski İskele'de Orman Pikniği. Ozan ve diplomasız Mimar Nail (V) Çakırhan'ın, Ağa Han Mimarlık ödülünü kazanan evi Eski İskele'de. Likit ikmalî yapmak isteyenler Sadı'nın, ~~rin~~ ~~ya~~ ~~da~~ Halil'in Yerine, ~~Gökova~~ ~~'ya~~ ~~yüksekten~~ ~~bakmak~~ ~~isteyenler~~ ~~se~~ Kaygıseki doruğuna uğrayabilir.

} GÖKOVA'NIN YÜREĞİ:

KEDRAİ ADASI

Güzelin şansı olmazmış ama, adı çok ya da güzele ad bulmak zor olurmuş. ~~Sabahattin~~ Güzel Türkçemizin güzel ustası Sabahattin E yuboğlu ve onu izleyen mavi yolcuların "Gökova'nın Yüreği" dedikleri ada da öyle. Doğru - Yanlış, bu cennet adaya yakıştırılan adların bazıları şunlar:

"Kedrai", "Sideyri", "Şehir", "Şehiroğlu", "Şehir Oğlan", "Şiir", "Aşk", "Balayı", "Kleopatra", "Sedir" adası, falan-filan.

Bu adlardan birine kaynak olan dedikoduya göre; bu adanın, "söylencesel bir böceğin yumurtalarını andıran" kumları, Mısır'ın fattan imparatoriçesi Kleopatra için getirtilmiş bu adanın koylarından birine...

Mavi yolcular yalanlıyor bu söylentiyi:

-Bu kumlar kimse için ^{getirilmemiş} değil, doğa istediği için gelmiştir buraya ve gelenleri ayağına getirmiştir!

Başka türlü olsaydı, bu kumdan başka yerde de olması ya da burdakinin, bunca çalışıldığı için bitmesi gerekirdi... Zaten, bilim biliyor ve bildiriyor ki; Kedrai plajının oluşturduğu kumlar, Neo-pliosen dönem sarı gre'lerinin (kum taşlarının) ayrışması sonucu oluşmuştur.

KOYLAR VE ADALAR CENNETİ

Tarih ve doğanın kavil yeri Kedrai'den sonra, Gökova Körfezi zini güneyden, yani "yarımadaların en güzelini" Datça Yarımadasını kuzeyden kıyılıyor. Başta günlük (Lyquidamber orientalis) ve çam ağaçları olmak üzere, binbir bitkinin ~~da~~ saçak ve dallarını duru mavi sulara yıkadığı kıyılarda koylar ardarda sıralanıyor.

* * * * *

Sirasını kaçırmadan belirtelim; doğanın Anadolu'ya, Anadolu'nun burasına bağışladığı ayrıcalıktır günlük (günnük) ağaçları. Buhur, bu ağacın kabuğu, birbir derde deva sığala yağı da reçinesidir. Şu ara kolonyaya dönüştürüldü günlük kokusu.

-Bakın, burası Tuzla, şurası Löngöz.

-Peki, şurası neresi?

-Neresi olacak, Malderesi!

Buralı olmayanlar "İngiliz Limanı" diyor Malderesi'ne. İki genel savaştan biri sırasında İngiliz topidoları, 12 Adaları, bu arada Kos (İstanköy) adasını, kaçıp sığınmış bu, önünden geçerken farkedilmeyen, iç içe birmiş koylar girdabına. Sörf ve balık avcılığı için burdan daha elverişli yer bilen, beri gelsin!

Çok geçmeden kendimizi aralarında bulduğumuz Yedi Adalar, Balıkçı'nın bir değerlemesine hak verdiriyor:

"Başka yerde, denizde adalar olur; burdaysa, adaların arasında deniz var."

Balıkçı'nın öykülerinden "Yedi Adalarda Balık Bankası"nın da, "Tünek Ahmet"in de geçtiği yer burasıdır. Üstelik, Yedi Adalar'dan biri, Güneybatı Anadolu'daki hemen tüm martıların kuluçka yeridir.

∫ BALIKAŞIRAN

Alın size Balıkaşiran! "Kayıkasiran" da denir buraya. Burası, kuşuçuşu 120 km'lik Datça Yarımadasında, kuzeydeki Ege (Gökova Körfezi) ile Akdeniz (Hisarönü Körfezi) in birbirlerine en çok (yarım ~~mil~~) yaklaştıkları kıstaktır. Adları da belirtiyor ki; kıstağın bir yakasında yakalanan balık, ölmeden öte yakasına geçirilebilir ya da upuzun yarımadayı dolaşmak yerine kayığınızı bir denizden ötekine ~~ya~~ aşırabilirsiniz.

İÖ VI. YY'ın ortalarında Persler Anadolu'yu silindir gibi ezerek yaklaşırken Knidos'lylar, kıstağın iki yakasını birleştirerek Datça Yarımadasını ada haline getirmek istemişler. Ne var ki; işçiler çalışırken sıçrayan taşlar her yerlerini, en çok ta yüzlerini yaralamaya başlamış. Başvurulan Apollon kâhini şu kehanette bulunmuş:

{ "Kazmayın, kesmeyin kıstağı,
Zeus yarımadayı, kendisi ada yapardı
Eğer öyle isteseydi."

Bunun üzerine vazgeçmiş Knidos'lular yarımadayı bölmekten ve kent Perslerin eline geçmiş ^{VE} KNİDOS

"Yarımadaların en güzeli üzerinde, tanrıçaların en güzeli" için kurulmuş Knidos. Zaten Aşk ve Güzellik Tanrıçası Afrodit'in, Datça ile Kıbrıs arasında, Akdeniz'in ak köpüklerinden doğduğu kabul edilir.

Önceleri, Datça İskelesi yakınında, Dalacak'ta imiş kent. İÖ 360'larda kentin, yarımadanın batı ucunda, Tekir Burnunda ~~ya~~ ~~na~~ ~~na~~ ~~na~~ eskisinden görkemli olarak yeniden kurulduğunu biliyoruz. Yeni Knidos, ilkçağın en güzel ve en bayındır kentlerinden biriydi. Akdeniz'de (ticarî) ve Ege'de (askerî) birer limanı vardı. Limanların ağzı zincirlerle kapatılıyor; tehlike anında bir limandaki gemiler, ^{oradaki} kanaldan öteki limana geçebiliyordu. Caddeleri, biri gidiş, biri geliş olmak üzere ikişer katlıydı. Akropolis'in taçlandırdığı zarif ve sağlam surlarla çevrili olan kent, yararçı kentçiliğin babası Miletos'lu Hippodamos'un planına göre kurulmuştu. Birbirlerini diklemesine kesen caddelerin oluşturduğu bloklar tapınak, tiyatro, ev ve başka yapılarla süslüydü.

Knidos'taki yapıların en ünlüsü Afrodit Tapınağıydı. Kentin batısında, dairesel planlı olan tapınağın asıl ünü, içinde bulu-

nan, bütün çağların en büyük heykeltıraşlarından Praksiteles'in başyapıtı Knidos Afroditi heykelinden kaynaklanıyordu. "Sanat tarihini süsleyen" ve "insan elinden çıkmış heykellerin en güzeli" sayılan bu çıplak heykeli görmek için, zamanın dünyasının dört köşesinden her yıl on binlerce insan Knidos'a akın ederdi. Öylesine olağanüstü güzel ve ünlüymüş ki bu yontu; sözde, bir gün Afrodit, onu görmeye gelmiş. Görünce de:

-Hayret, Praksiteles beni ne zaman çıplak görmüş te bu heykeli yontmuş? demekten kendini alamamış.

Bu heykel yok şimdi! Bitynia Kralı Nikomedes'in, karşılığında Knidos'un tüm borçlarını ödemeyi önerdiği; önerisi kabul görmeyince, Knidos'a sefer düzenlediği bu başyapıt, bir söylentiye göre Bizans'ta, Losus sarayında yanmış...

Ünlü Demeter heykeli de yok. Bereket tanrıçasının "üzüntüyü en iyi anlatan" heykelini, geçen YY'ın ortalarında Knidos'ta kazılar yapan Charles Newton British Museum'a götürmüştü.

Knidos, 1969-1977 yaz aylarında, ABD'li Profesör Iris Cornelia Love tarafından kazıldı. Çıkarılan taşınabilir arkeolojik buluntular Bodrum Müzesine götürüldü. Adı tarihsel yapıt kaçakçılığı ve başka dedikodulara karışan Love'a artık kazı izni verilmiyor.

Dünyanın Yedi Harikasından İskenderiye Fenerini yapan mimar Sostratos'un, ilkçağın büyük astronomi bilgini Eudoksos'un bayındır kenti Knidos bugün, Datça'dan sonraki 40 km'lik yolu zor aşılmalı, dolayısıyla mavi yolcular dışında az kişinin uğrayabildiği bir antik cennet.

Knidos'tan sonra Palamut Bükü, Mesudiye, Domuz Çukuru gibi koylar kıyılanarak, Muğla'nın en küçük ama en sevimli ilçelerinden Datça'da noktalanır mavi yolculuğun birincisi...

-oXo-

RESİMLERİ: 1)

Bahar meltemleri diyarı, ebedî maviler cenneti Bodrum.

2)

Kaygıseki doruğundan Gökova Körfezine merhaba!

3)

"Gökova'nın yüreği" Kedrai (Sedir) Adası.

4)

Gökova Körfezindeki büyüleyici koylardan Löngöz.

5)

Ve işte, "yarımadaların en güzeli üzerinde, tanrıçaların en güzelisi" Afrodit için kurulmuş Knidos'un Akropolis'ten görünüşü.